

tik hasznára. Az »alkotások« akkor igazi alkotások, ha bennük a lényegeket, az igazságot, a dolgok mélyeit s nagy átfogásait látjuk megcsillanni (v.ö. Boda: A zseni kérdéséhez. 1932.). A cselekvő iskola, mikor az alkotó munkára kíván ösztönzésekkel szolgálni, nagy súlyt helyez tehát az ily értelemben tekintett fantázia nevelésére is. A fantázia jól irányított gazdagsága: ez az ő ideálja.

6. A lélektan *szolgálni* kívánja a nagy ügyet, a nevelés ügyét abban, hogy feltárja az emberi és gyermeki lélek valódi természetét, s levonja belőle azokat a következtetéseket, melyek a nevelés igazibb, emberibb, lelkibb irányba való terelését előmozdíthatják. Sok gondolat merül fel benne, mely egyszerre új is, meg régi is; sok olyant felszínre vet a pszichológia lázas munkája, mely ötletszerűen s intuíciókban eddig is élt már a nevelői tevékenységben; ezeket öntudatosítani, tudományos fogalmazásba szorítani, kritikának alávetni s belőle a szent ügynek, a nevelésnek minél nagyobb hasznot biztosítani: ezt tekinti feladatának. A nevelők feladata viszont az, hogy a gyakorlat és az elmélet folytonos bírálatával kísérjék a törekvéseket s gondolatokat, — mert hiszen nem minden jó, ami új s nem minden rossz, ami régi; és a kritika után vegyék fel az értékes eszméket és indítékokat nevelői tevékenységükbe, művészetükbe!

Várkonyi Hildebránd

A helyes magyarság kérdése módszeres megvilágításban

Nyelvében él a nemzet. Nem véletlen, hogy ez a szállóige a XVIII. és XIX. század fordulóján keletkezett, abban az időben, mikor nemzeti létünk megfoghatkozott és veszedelemben forgott. Sokan úgy gondolták, hogy a magyarság betöltötte történelmi hivatását, és sorsa a lassú, de biztos haldoklás. Ez a hiedelem onnan eredt, hogy őseink nyelve pusztulásnak indult, mert csak a műveltségben elmaradt szegény jobbgynép használta. A köznemesség a latin nyelvért lelkesedett, a főurak franciául beszéltek, a városi polgárság többnyire német volt. Semmi más nem volt, ami a nemzeti elernyedésből kiragadtatta volna a magyarságot, csak az édes magyar nyelv. Ez nyitotta meg a nemzet számára a fejlődés lehetőségét, ez hozta lendületbe a magyarság élniakarását, ez állította a nemzeti célok szolgálatába legjobbjainkat, ez biztosította nemzetünk fennmaradását és gyarapodását.

Parlagon heverő nyelvünk nyomán keletkezett nemzetünk pusztulásának jóslata; nyelvünk művelésével és fejlesztésével

terelték lelkes íróink a magyarságot a haladás biztos útjára: Bessenyei fáradhatatlan munkássága, II. József nyelvrendelete elleni egységes nemzeti ellenállás, Kazinczy nyelvújítási mozgalma, Széchenyi akadémia-alapítása, a reformkornak a magyar nyelv jogait követelő sarkalatos tétele, és nyelvünk fokozatos diadalai legfőbb állomásai annak az útnak, mely nemzetünk megújódásához vezetett. A szállóige tanulsága áthatotta az egész nemzetet. Ennek a tanulságnak ad visszhangot Kölcseynek minden időkre szóló szívbemarkoló oktatása: »Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól vázhatatlan dolog; s ki az utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog. Tiszteld s tanuld más mívelt népek nyelvét is..., de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni kötelesség.«

Nyelvünk jogaiért vívott küzdelmeink és fejlesztése érdekében tett erőfeszítéseink eredményezték azt, hogy a magyarság száma egy évszázad alatt 2.5 millióról 11 millióra emelkedett. Azonban a trianoni erőszak súlyos csapást mért nemzeti életünkre. Újból — mint annyi másszor — megnehezült az idők járása fölöttünk. 3 millió magyar testvérünk idegen rabságban sínylődik. De nem vesztek el számunkra, mert elszakíthatatlanul hozzánk kapcsolja őket a magyar nyelv. Ilyen értelemben nyelvünk a területi épség helyreállításának egyik fontos tényezője, nemzeti megújódásunknak hatalmas erőforrása. Ezért a nemzeti létünk parancsolta kötelesség nyelvünk megőrzése, ápolása, fejlesztése és megtisztítása mindazon elemektől, melyek eredeti zamatát és szellemét elhomályosítják. Ne használjunk szükségtelenül idegen szavakat és kifejezéseket! Ne rontsuk nyelvünket idegen észjárást tükröztető szólásokkal! Irodalmunk története és tudományos irodalmunk fejlettsége fényesen bizonyítják, hogy a magyar nyelv minden irodalmi műfaj és tudományág művelésére kiválóan alkalmas. Szépségét tekintve pedig nem áll a többi kultúrnyelv mögött.

Mivel nyelvünk legdrágább nemzeti kincsünk, szent kötelességünk azt szóban és írásban minden idegenszerűségtől mentesen használni, nemzeti sajátosságát minden hamisítási kísérlettel szemben megőrtálmazni. A nyelvünkbe betolakodott idegenszerűségek olyanok, mint a hamisított árucikkek. Sokszor könnyen megismerhetők, olykor csak gondos vizsgálattal fedezhetők fel. Nyelvünknek az idegen elemektől való megtisztításának érdemes munkája elsősorban az iskolára hárul. Ennek a munkának egységes megindítását rendeli el a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 40.468/1934. sz. rendelete.

A nyelvtisztaságra való törekvés nem csupán a magyar nyelv tanárait érdeklő feladat, hanem az egész iskolai munkát átható nevelési elvvé kell lennie. Csak egységes, tervszerű és lankadatlan buzgalommal végzett munkától lehet eredményt vár-

ni. Az általános, minden tanárra kötelező tennivaló a következő:

1. Nyelvünknek minden idegenszerűségtől mentes, eredeti sajátosságában való mintaszerű használata. A tanárnak nagy hatása van tanítványaira, ami a nyelvhasználatban is megnyilvánul. A tanulók a tanár sajátos szavajárását észrevétlenül elsajátítják. A mintaszerű beszédnek tehát maradandó hatása van a növendékekre.

2. A tanulóktól minden alkalommal meg kell követelni a szabatos és tiszta magyar beszédet. A hibákat javítjuk, illetőleg javíttatjuk.

A feladat nehéznek látszik, de megoldása nem lehetetlen. Eredményes módja az óráról-órára való gondos készülés. *Eggersdorfer** szerint a tervszerű tanításra való előkészület hármas irányú:

1. A *tárgyi előkészület* a tanítás anyagának minden vonatkozásban való megismerésében áll.

2. A *pedagógiai előkészület* a tanulók apperceptíváló képzet- és gondolkörének figyelembevételét jelenti. A tanítás legelembibb követelménye a tanulók tudásához való alkalmazkodás, éppen ezért kell már az előkészületben a tanítás tárgyát a növendékekre vonatkoztatni. Ebben hathatós segítséget nyújt a *honismeret elve*, mely a tanulók szemléletkörének értékesítését követeli. Az így nyert érzelmi színezetű szemléleti anyag egyénileg a tanulókra vonatkozik. A *munkaiskolai elv* értelmében szükséges az osztály lehetséges öntevékenységét megállapítani (a gyakorolható cselekvések, a szemléltetés lehetőségei, gondolkodási műveletek, írás, rajz, kézimunka stb.). A tanításra készülő tanár figyelme az osztályról az egyes növendékekre irányul. Azt vizsgálja, hogy egyes tanulók milyen különös szerepet tölthetnek be a tanítás folyamán. Végül szükséges a tanítás anyagát és a megállapított munkamódszereket nevelési értékük szemszögéből vizsgálat tárgyává tenni.

3. A *módszertani előkészület* a tanítási óra menetét (>formális fokozatok<) állapítja meg.

Eggersdorfer mélyen szántó gondolatai kiegészítésre szorulnak. A tanításra való készüléshez tartozik:

4. a *nyelvi előkészület*. Minden tantárgynak, sőt gyakran ugyanazon tárgy egyes óráinak sajátos szókészlete van. Más szókészletet igényel pl. a történelem-, mint a természettanítás, más nyelvezet szükséges a nyelvtan-, mint a verstantanításhoz, de a dolog természetéből következik, hogy az I. osztály tanításában nem lehet a IV. osztály nyelvkincsét alkalmazni. Ezek a körülmények szükségessé teszik a tanításra való nyelvi készülést. Itt figyelembe kell venni a nyelvtisztaság követelményeit. Vannak tárgyak, melyek nagyon csábítják a tanárt az idegen

* Jugendbildung. Allgemeine Theorie des Schulunterrichts. 4. kiadás. München 1933. 315—319. 1.

szavak használatára, viszont vannak tanárok, akik az idegen szavak használatával nagyobb tudományos színezetet akarnak tanításuknak adni. Mindkét eset csökkenti a tanulók érdeklődését és a tanításban való tevékenységük a legkisebb mértékre szorítkozik, ennél fogva a kívánatos eredmény elmarad. Az idegen szavak lehető száműzésére s az idegen mondat szerkezetek és szólások föltétlen mellőzésére kell törekedni. A tősgyökeres magyar szólásokkal pedig igen gyakran mindennél szemléletesebben fején találjuk a szeget.

A tanítást követő önbírálatnak a nyelvhasználatra is ki kell terjednie.

A helyes magyarságra való nevelés az anyanyelvi oktatás különös feladatát alkotja. Az *anyanyelvi oktatás célja: a nyelvtani és stilisztikai ismereteken, valamint az irodalmi műveltségen alapuló szabatos nyelvhasználat szóban és írásban*. A magyar nyelv tanárai érzik a feladat súlyosságát, gyakran elégedetlenek is a gyenge eredmény miatt; sokszor úgy gondolják, hogy a célt nem sikerült teljességben elérniük. A gyenge eredmény módszertani fogyatékosagra vezethető vissza: a tanítás túl elméleti, nem induktív eljárású, a tanulók öntevékenységét nem indítja meg, a fogalmazás többnyire a tanuló képességét meghaladó, érdeklődési körén kívül eső és reproduktív tárgyakból áll, a helyesírási készség gyenge a kellő és tervszerű gyakorlás hiánya miatt. Ide vezethető vissza a magyaros nyelvhasználat fogyatékosága is. Az anyanyelvi oktatás tengelye az olvasmány. Ezzel kapcsolatban szerez a tanuló nyelvtani, stilisztikai és irodalmi ismereteket minden osztályban. Helyesírást nemcsak a nyelvtannal kapcsolatban, hanem minden osztályban tanítunk. Ugyanez áll a helyes magyarságra való nevelésre. Nemcsak a III. osztályos stilisztika keretében szentelünk ennek 1—2 elméleti órát, hanem az egész anyanyelvi oktatást kell áthatnia.

A módszeres eljárás a következő:

1. A közmondásokban sajátos nemzeti észjárás tükröződik. Éppen ezért az I—II. osztályban *a közmondások tárgyalása alkalmat ad a magyaros stílusra vonatkozó ismeretek megalapozására*. Hangsúlyozzuk a bennük megnyilatkozó nemzeti sajátosságot, ami a német közmondásokkal való összehasonlításban válik szemléletessé. A közmondásokkal kapcsolatban rá kell mutatni a tősgyökeres magyar szólásokra és a gyakran előforduló idegen mondat szerkezetekre.

2. *Az olvasmányok tárgyalása során szükséges a figyelemreméltó tősgyökeres magyar kifejezéseket kiemelni*. Az olvasmányoknak és az íróknak a magyarosság szemszögéből való méltatása különös jelentőséget ad a nyelvtisztaság ügyének: a helyes magyarságra való törekvést meggyökereztetni növendékeink lelkében.

3. *A nyelvtani oktatáshoz szükséges példamondatokat megválasztva, nagy súlyt kell vetni a magyarosság elvére.* A példamondatok nem csupán a nyelvtani ismeretek szemléltetésére valóak, hanem tartalmuknál fogva is értékeseknek kell lenniök. Akár a tárgyalt olvasmányokból, akár az élő beszédből merítjük a nyelvtani szemléltető anyagot, az értékes (erkölcsi, esztétikai, magyaros) tartalomtól nem szabad eltéknitni. Ugyanez vonatkozik a tanulóktól megkövetelt példákra is. A magyar szellemet lehelő példamondatokkal kapcsolatban röviden utalhatunk idegen gondolkodást tükröztető megfelelőjükre is. Pl.: »Nagy fába vágta fejszét« — mondja a magyar ember, aki ellenben németül gondolkodik, ezt így fejezi ki: »Nagy dolagra vállalkozik.« A nyelvtani jelenségek vizsgálata folyamán gyakran kell nyelvünk sajátos szellemére rámutatni. Ilyen alkalmak: a szenvedő igealak magyartalan voltának kiemelése, a *hoz-visz, jön-megy* igék használata, a számjéllzővel jelzett szónak egyes számban kell állnia, a páros testrészeket és páros ruhadarabokat nyelvünk egynek veszi és egyes számmal fejezi ki, a *pár* felének kifejezésére a »fél« jelző szolgál, a határozatlan névelőt csak akkor tesszük ki, ha jelentése »valamely«, a kérdőmondatra a kiemelt mondatrészszel kell felelni, az alárendelt mondatviszonnyal szemben nyelvünk a mellérendelt mondatokat előnyben részesíti, a »hogv« kötőszó helyett a »miserint« használata helytelen, hibás szóösszetételek (láthatár, mértan, menhely), helytelen szóképzés (építész, tanonc, tanoda), stb.

4. Minden magyar nyelvi órán kell házi írásbeli feladatot kitűzni. Azonban minden írásbeli munkának csak akkor van értéke, ha kellő ellenőrzésben részesül. Az ellenőrzés nem jelenti azt, hogy a tanár minden órán valamennyi tanuló vagy a többség munkáját megvizsgálja. Ez lehetetlen volna. Az ellenőrzés módja abban áll, hogy néhány dolgozatot fölolvastatunk és az egész osztállyal megbíráltatjuk. A közös bírálat az eredményes fogalmazástaniás elengedhetetlen feltétele. Ez az eljárás fokozza a növendékek törekvését, becsvágyát, a dolgozatok jó tulajdonságainak kiemelése és a hibák megállapítása pedig igen tanulságos. Ha ezt elmulasztjuk, elsorvad a tanulók érdeklődése, a fogalmazás nem jelent számukra lelki szükségletet, és elmarad a tanulságos irányítás. Ilyenkor nincs a fogalmazásban haladás, fejlődés. A tanulók kedvetlenül, robotszerűen végzik munkájukat, a tanárt pedig elkeseríti az eredménytelenség. A dolgozatok bírálata kiterjed: a tárgyi, szerkezeti, stílusbeli és helyesírási szempontokra. Először kiemelendők a dolgozatok előnyös tulajdonságai és csak másodsorban a hátrányok. *A stílusbeli sajátosságokat bírálva különös figyelemben részesítjük a nyelvtisztaság követelményeit. Egyrészt kiemeljük a szép magyaros kifejezéseket, másrészt rosszaljuk az idegen szavakat, szólásokat és mondat szerkezeteket, és azokat jó magyar szavak-*

kal, szólásokkal és mondat szerkezetekkel helyettesítjük. Mind-
ezt a tanár tervszerű vezetése mellett a tanulók végzik.

5. Az iskolai dolgozatok javítása ugyanolyan szellemben történik, mint a házi írásbeli feladatok ellenőrzése. A tanár a legjellemzőbb hibákat javítás közben följegyzi tárgyi, szerkezeti, stílusbeli és helyesírási csoportok szerint. A hibákat a javítási órán megvitatja. *A dolgozatok javításánál különös gondot kell a helyes magyarságra fordítani. Dicsérettel emlékezzünk meg a tősgyökeres magyar kifejezésekről, a magyartalanságokat pedig javítjuk és irtjuk.* Ahogyan minden hibára van alkalmas jelzés, hasonlóképpen szükséges a magyartalanságokat külön jelzéssel feltüntetni. A leghelyesebb módnak kínálkozik a szaggatott vonallal való aláhúzás. Ezzel nyomatékosan figyelmeztetjük a tanulókat a legsúlyosabb stílushibára. Különösen a népes osztályokban van ennek nagy jelentősége, ahol alig jut idő az egyénenkénti hibák megbeszélésére.

6. A jó magyarságra való nevelés munkája nem merülhet ki a magyartalanságok gondos felderítésében és kiméretlen irtásában, hanem *szükséges a tősgyökeres magyar kifejezéseket tervszerű következetességgel minden kínálkozó alkalommal gyűjteni.* A gyűjtésnek három módja van:

a) az olvasmányok tárgyalásává megismert magyaros kifejezések följegyzése;

b) az iskolai és házi írásbeli dolgozatok bírálatával kapcsolatban az értékes szólások megőrzése;

c) a tanulók önálló gyűjtése, ami abban áll, hogy az iskolai munkától függetlenül megismert magyaros szólásokat házi füzetükbe (erre a célra néhány lapot jelölünk ki) bejegyzik. A gyűjteményt meg kell néha vizsgálni és a hibás részeket törölni.

7. *A nyelvtisztaság kérdése különös kötelességeket ró a stilisztikai oktatásra.* A stilisztika a stílusismeret rendszeres ismertetése, tehát a stílus magyarosságának fontos és kimagasló helyet juttat. *A magyaros stílus tanításának alapelve: az I—II. osztály anyanyelvi oktatásában szerzett ismereteknek, a III. osztály idevágó olvasmányi anyagának és az élő beszédből vett tanulságoknak tapasztalati alapon való számbavétele, rendszerbe foglalása s a beszédben és írásban való gyakorlati értékesítése.* A magyaros mondat szerkesztés elveinek eleven tapasztalatokon és szemléleteken kell alapulnia.

A stílus magyarságáról szóló ismeretek feldolgozásának menete:

Első óra.

Előkészítés: Az I—II. osztályban szerzett ismeretek fölelevenítése. Célkitűzés.

Tárgyalás: A nyelvben megnyilatkozó nemzeti sajátosság érzékeltetése gyakorlati példákon. Pl.: a magyar ember jó színben van, a német jól néz ki; a magyar ember tájékozódik, a né-

met kiismeri magát; a magyar ember pénzt keres, a német érdemel, az angol csinál, stb. A magyar és német észjárás közti különbséget lehetőleg a tanulók német nyelvtudásának értékesítésével kell szemléltetni. — A rendelkezésre álló olvasmányoknak (olvasmányoknak) a magyarosság nézőpontjából való tárgyalása. Tanulságok levonása.

Összefoglalás.

Alkalmazás: Idegenszerű szöveg átírása. Magyaros szólások gyűjtése.

Második óra:

Előkészítés: Az előző óra anyagának számonkérése. A magyaros szólások gyűjtésének és az átalakított szöveg ellenőrzése közös megbeszélés alapján. Célkitűzés.

Tárgyalás: Olvasmánytárgyalás. Tanulságok levonása.

Összefoglalás.

Alkalmazás: Magyartalan szöveg átírása. Magyaros kifejezések gyűjtése.

Harmadik óra.

Előkészítés: Mint az előző órán. Célkitűzés.

Tárgyalás: A Toldi sorra kerülő énekének tárgyalása. Ebből és a már olvasott énekekből a magyar nyelv szellemének érzékeltetése. Tanulságok levonása.

Összefoglalás.

Alkalmazás: Magyaros szólások gyűjtése a Toldiból.

Negyedik óra.

Előkészítés: Mint az előző órán. Célkitűzés.

Tárgyalás: A helyes magyarságot veszélyeztető legfontosabb stílushibák gyakorlati rendszerezése: a) polgárjogot nem nyert idegen szavak; b) rosszul képzett szavak; c) hibás szóösszetétel; d) alárendelt mondatviszony; e) idegen mondat szerkezetek és szólások.

Összefoglalás.

Alkalmazás: Magyartalan kifejezések gyűjtése és jó magyar szólásokkal való helyettesítése.

Ilyen alapvetés után a magyaros stílus elvei az anyanyelvi oktatás további folyamán következetes gyakorlással válnak tudatossá.

A III. osztály magyar nyelvi oktatásának központi olvasmánya Arany Toldija, a magyaros írásművészet utolérhetetlen alkotása. Minden lapján szebbnél-szebb, eredetibbnél eredetibb magyar szólások gyönyörködtetik az olvasót. A munkaiskola szellemében végzett tanítás mellett rendkívül nagy érdeklődés nyilvánul meg a mű iránt: minden sora különleges élményt jelent a tanuló számára, ami biztosítja a teljes sikert. A könyv nélkül tanulandó részletek örökre bevésődnek a tanuló lelkébe, a tősgyökeres magyar kifejezések megőrzésében nemes versenyre kelnek. A Toldiban rejlő értékek teljes kiaknázásához a tanulók írásbeli munkájának igénybevétele is szükséges. Meg-

jegyzendő azonban, hogy az egyes énekek tartalmának írásbeli elbeszélgetése elsorvasztja az érdeklődést. Érdekes helyzetek indítják meg a tanuló alkotómunkáját, melyekben megnyilatkozhatnak egyéni elgondolásai, sajátos érzelmei, nemes törekvései. Mindezek bepillantást engednek a gyermeki lélek ismétletlen mélységeibe, rejtett szépségeibe, életfelfogásába. Csak ilyen becsvágygal végzett munkában fogja a tanuló Arany törölmetszett magyarságát értékesíteni és a magyaros stílus követésére indítékot kapni. Ilyen feladatok: Toldi találkozik Laczfi nádor hadával; György arculúti Miklóst; Toldi gyilkosságba esik; Farkaskaland; Bence Toldi fölkeresésére indul; Toldi megfékezi a megvadult bikát; Toldi legyőzi a hétvenkedő csehet; Toldi a király előtt; Toldiné, Miklós, György, Bence és Nagy Lajos jellemképe. Mi tetszett legjobban a Toldiban? Mi hatott meg legjobban? Min háborodtam föl legjobban? Min szomorkodtam nagyon? stb.

8. Arany Toldijának módszeres feldolgozása felkelti a tanuló érdeklődését a trilogia többi részei iránt is. *A IV. osztály házi olvasmányai között az első hely a Toldi estjét illeti. Az első részhez hasonló stílusfejlesztő hatása van. Magyaros szólamait a tanulók gyűjtik, s egy iskolai és néhány házi dolgozatban értékesítik. Házi olvasmányul adhatjuk még Jókainak Az új földesúr (a Magyar Könyvtárban megjelent iskolai kiadás), továbbá Gárdonyi Egri csillagok című regényét. Ezeket a nagyjelentőségű műveket minden tanuló szívesen olvassa, a magyar nyelvérzék nemesítésére pedig kiválóan alkalmasak.*

Az anyanyelvi oktatás akkor éri el célját, ha a szabatos nyelvhasználat mellett nagy íróink olvasását lelki szükségletté tettük. Ez pedig a romlatlan magyar nyelvérzék fejlesztésének legbiztosabb eszköze.

Mint mindenütt, úgy a nyelvtisztaságra való törekvésben is legjobb az aranyközéput követése. A túlzás nyelvünket szegényíti. Nincs nyelv, amely idegen hatások nélkül volna. A magyar se kivétel. Az iskolának nem lehet más feladata, mint a gyakran előforduló, kirívó és a tanulóval nyelvtani-stilisztikai alapon megértethető magyartalanságok kiküszöbölése. Ezek pedig a következők:

1. *Irtani kell mindazon idegen szavakat, melyek polgárjogot nem nyertek s amelyekre van jó magyar szavunk.*

2. *A leggyakrabban előforduló hibásan képzett szavak:*

Számítol, helyesen: leszámít; engedményez: enged; kedvezményez: kedvez; aszfaltíroz: aszfaltoz; parkíroz: parkoz.

Tanácsnok: tanácsos; dalnok: dalos; (meggyökeresedett: tábornok, elnök, ügynök, stb.); börlönd: útításká; tanonc: inas; fegyenc: rab; áldozár: áldozópap; (meggyökeresedett: tanár, titkár, pincér stb.); szívelyes: szíves; szentély: szenthely; ünnepély: ünnepség; élc: elmésség; játszma: játék; szakma: szak; okmány: okirat; időny: időszak; egylet: egyesület; ovoda:

x fegyenc: fegyhárra itél
rab: börtönre itél
fogoly, fegyhárra itél

117
nem
CE jogára
Kötészet

hisdedővő; étkezde: éthező; hizlalda: hizlaló; fogda: fogház; képezde: tanítóképző; lövölde: lövőtér; céllövő (ház); szeszfőzde: szeszfőző; vasöntőde: vasöntő; pénzverde: pénzverő; sörfőzde: sörfőző; varroda: varró-műhely; uszoda: fürdő; szálloda: szálló; (meggyökeresedett: nyomda); építész: építő; festész: festő; történész: történetíró; gyógyszer: orvos (szemgyógyász: szemorvos).

Feladási vevény: *feladó vevény; kézbesítési iv: kézbesítő iv; hirdetési tábla: hirdető tábla; (helyes: fogyasztási adó; közlekedési rend, születési bizonyítvány); a képről való vélemény: a képről való vélemény; a városbani időzés: a városban való időzés.*

3. Hibás szóösszetételek:

Forrpont: *forráspont; támpont: támaszpont; láthatár: látóhatár, szemhatár; tudvágy: tudásvágy; ütér: ütőér; vonzerő: vonzóerő; fekhely: fekvőhely; rakdíj: raktári díj; ruhakosár: ruháskosár; óvszer: védőszer; menhely: menedékhely; tévhit: balhit; gyógyszer: orvosság; faláda: fászláda; almárcs: almásrétes; palackbor: palackos bor; kénfürdő: kénesfürdő; előérzet: sejtelem; előírás: szabály; mérvadó: irányadó, illetékes; lázmentes: láztalan; költségmentes: díjtalan; pormentes: portalan; összvagyon: összes vagyon, egész vagyon; tűzmentes: tűzálló; véderő: védőerő; vízhatlan: vízálló; zárzó: zárószó, végszó; zárbeszéd: záróbeszéd, befejező beszéd; rakpart: rakodópart; összköltség: összes költség; összsúly: összes, teljes súly; munkaképes: munkabíró; teherklépes: teherbíró; szófukar: szűkszavú; szolgálatkész: szolgálatra kész; távcső: messzelátó; távgyaloglás: versenpgyaloglás; méltóságteljes: méltóságos; örömteljes: örömmel teljes; tiszteletteljes: tisztelettel teljes; reményteljes: reménnyel teljes; kimenet: kijárat, kijárás; vérszegény: vértelen, kevés vérű; jellemdús: jellemes; érdemdús: nagypéremű; erőteljes: erővel teljes; életteljes: eleven, élénk; élethű: hű, megszólalásig hű; korhű: korszerű; vízbő: bővizű, vízben bővelkedő; vízszük: vízben szűkölködő, kevés vizű; csíráképes: csírázásra képes; ügybuzgó: buzgó, lelkes; túlgazdag: dúsgazdag; túlnagy: túlságos nagy; túlboldog: túlságosan boldog; hithű: hitéhez hű; királyhű: királyához hű.*

4. *A magyaros mondatszöveés jobban szereti a mellérendelt, mint az alárendelt mondatokat.* Az alárendelésben vigyázzunk a kötőszók helyes alkalmazására. Helytelen a »hogyp« helyett a »miszerint« használata. Nagy gondot kell fordítani az *aki, amely, ami, ahol* névmások használatára. Ezek a leggyakoribb hibák a dolgozatokban. Pl. Az orgyilkos bement a királyhoz, akit meg akart ölni. Helyesen: Az orgyilkos bement a királyhoz és meg akarta ölni. — Megnyerte a főnyereményt, amely szerencsésjét okozta. Helyesen: Megnyerte a főnyereményt, és ez szerencsésjét okozta. — A huszárok találkoztak az ellenséggel, amelyre hirtelen rátámadtak. Helyesen: A huszárok találkoztak az ellenséggel és hirtelen rátámadtak. — Balassa Bálint vitéz katona volt, aki esztergom ostrománál halt meg. Helyesen: Balassa Bálint vitéz katona volt, Esztergom ostrománál halt meg. — A tanár bement az osztályba, ahol megkezdte a feleltetést. Helyesen: A tanár bement az osztályba és megkezdte a feleltetést. — A tanuló viselkedjék jól, miáltal elkerülheti a kellemetlenséget. Helyesen: A tanuló viselkedjék jól, ezzel elkerülheti a kellemetlenséget.

5. *A gyakrabban használt hibás szavak és helytelen kifejezések jegyzéke:*

Szép darabot adnak a színházban: *Helyesen: Szép darabot játszanak.*
Gondolkodik, örül, bánkódik valami fölött: *gondolkodik, örül, bánkódik valamin.*

Az ágyat őrzi: *ágyban fekvő beteg, az ágyat nyomja.*

Halálra gázol: *agyongázol.*

Ajánlatot, javaslatot tesz: *ajánl, javasol.*

Akarattal tette: *szándékosan, készakarva tette.*

Alaposan megtanulta: *jól megtanulta.*

Aláveti magát a sorsnak: *belenyugszik sorsába.*

Beletalálja magát: *beleszokik.*

Bizonyítványt nyert: *bizonyítványt kapott.* Alkalmazást nyer: *alkalmazták.*

A könyvben ez áll: *a könyvben ez olvasható, ez van.* Érdekében áll: *érdeke.* Érdekében állt: *érdeke volt.* Nem áll hatalmában: *nincs hatalmában.* Jól áll neki az új ruha: *jól illik rá.* Rosszul állítja oda a dolgot: *rosszul tünteti fel a dolgot.*

Szorgalma által emelkedett föl: *szorgalmával emelkedett föl.* Tanítványom által készített dolgozat: *tanítványom készítette dolgozat.* Levéllel értesítette: *levéllel értesítette.* (Helyes: *az ellenség által elfogult város.*)

Átment a vizsgán: *letette a vizsgát, sikerült a vizsgája.*

Átveszi az egész könyvet: *végigolvassa a könyvet.*

Ezen ház eladó: *ez a ház eladó.* Ezen rendelet érvényes: *ez a rendelet érvényes.*

Beállították a munkát: *megszüntették a munkát.*

Bebeséli neki: *elhiteti vele.*

Behozza a mulasztást: *pótolja a mulasztást.*

Beképzelt: *elbizakodott, önhitt, képzeldő.*

Belemegy az eladásba: *beleegyezik, belenyugszik az eladásba.*

Betartja szavát: *megtartja szavát.*

Betekint az iratokba: *megtékinti az iratokat.*

Betilt: *megtilt, eltilt.*

Bevezeti a vitát: *megkezdí a vitát.*

Bir valamit: *van valamije.* Nagy jelentőséggel bir: *nagyon jelentős, fontos.* Birja a német nyelvet: *tud németül.* Nem bírok énekelni: *nem tudok énekelni.*

Névnapom, csizmaszáram: *nevem napja, csizmám szára.*

Jó üzletet csinált: *jó üzletet kötött.* Hosszú utat csinált: *hosszú utat tett.* Jó arcot csinált: *jó arcot, képet vág.* Hibát csinált: *hibát ejt.*

Dacára: *ellenére.* Dacára annak: *noha, ámbár, jóllehet.*

Egyénisége nagy tudást árul el: *nagy tudásra vall, nagy tudást mutat.*

Elébe néz valaminek: *remél, vár valamit.*

Elkési a vonatot: *lekésik a vonatról.*

A könyv ellenében elcseréli a kardot: *a könyvéért elcseréli a kardot.*

Annak ellenére: *ámbár, noha.*

Előadja magát: *megtörténik, megesik.* Előhoz valamit: *szóba hoz, meg-*

említ. Előír: *elrendel*. Előjegyzésbe vesz: *előjegyez*. Elővigyázat: *óvatosság*.
Előérzet: *sejtelem*.

Életbe lép: *megvalósul, megalakul, létesül*.

Ellopták neki a könyvét: *ellopták tőle a könyvet*.

Előnyben részesül: *kedveznek neki*. Előnyére válik: *javára válik*.

Elszámította magát: *tévedett, rosszul számított*.

Elteltek attól: *nem tekintve, figyelmetlenül kívül hagyva, mellőzve azt*.

Ez alatt értjük: *ezen értjük*.

Sok pénz esik rá: *sok pénz jut rá*.

Fizetést eszközöl: *kifizet*. Javítást eszközöl: *javítást végez*.

Az ügy szívesen fekszik: *az ügyet szívesen hordom*. Szeged a Tisza mellett fekszik: *Szeged a Tisza mellett van*. Közelfekvő gondolat: *nyilvánvaló, önként kínálkozó gondolat*. Érdekemben fekszik: *érdekemben van*.

Feladta a küzdelmet: *abbahagyta a küzdelmet*. Feladta a reményt: *lemondott a reményről*. Feladta a tervet: *eláll tervétől*.

Felhagy a játékkal: *abbahagyja, megszünteti a játékot*.

Példát hoz fel: *példát említ meg*.

Nagy szegénység lépett fel: *nagy szegénység keletkezett, támadt*.

Feltételez: *feltesz*.

Felült: *lépre ment, becsapták*.

Felüti a könyvet: *kinyitja a könyvet*.

Felveszi a harcot: *harcba kel, szembeszáll*.

Tárgyalást folytat: *tárgyal*.

Futni hagyom: *élelésztem, szabadon bocsájtom*.

Befolyást gyakorol: *befolyással van*. Hatást gyakorol: *hatással van*.

Bírálatot gyakorol: *megbírál, bírálatot mond*.

Hamis hír: *álhír*. Hamisan énekel: *rosszul, hibásan énekel*.

Hátsó gondolat: *rejtett gondolat*.

Nincs időm: *nem érek rá*.

Kifejezésre juttat: *kifejez*.

Igénybe vesz: *felhasznál*. Igényt tart: *számot, jogot tart*.

Indokol: *megokol*.

Hatályon kívül helyez: *megszüntet, érvénytelenít*.

Öt év előtt: *öt éve*. Tíz nap előtt: *tíz napja, tíz nappal ezelőtt*. A napokban: *a minap, nemrég*. A napokban Miskolcra utazom: *a legközelebbi napokban Miskolcra utazom*. Egy éven belül eladom a házat: *egy év alatt eladom a házat*.

Le hagytam írni a leckét: *leíratlam a leckét*. Fát hagy vágni: *fát vágat*. Hagyja magát kínálni: *kínáltatja magát*. El hagytam hozni: *elhozattam*.

Hóna alá nyúltak: *megsegítették, támogatták*.

A jelentkezésnél kell fizetni: *jelentkezéskor kell fizetni*. Olaszország tárgyalásánál megemlítjük... : *Olaszországot tárgyalva megemlítjük*....
Az Ocskay brigadérosnál voltam: *az Ocskay brigadérosban voltam*. Elmegyek az Ocskay brigadéroshoz: *elmegyek az Ocskay brigadérosba*.

Vonattal utazik: *vonaton utazik*.

Kellémétlen helyzetbe hozták: *kellémétlen helyzetbe juttatták*. Javaslatba hozni: *javasolni, indítványozni*. Tudomására hozni: *tudtára adni, közölni*. Ítéletet hoztak: *ítéltek*.

Rájön a sor: rákerül a sor.

Súlyt helyez, súlyt fektet: fontosnak tartja, súlyt vet.

Elégtételt nyújt: elégtételt ad.

Az ujság révén értesültem: az ujságból értesültem.

Kimondottan: határozottan.

Jól néz ki: jó színben van.

Rosszul veszi ki magát: csúnya, kellemetlen.

Szépen veszi ki magát: illik, szépet mutat.

Oly feltétel mellett: oly feltétellel. Jó ár mele

Jó ár mellett eladó: jó áron eladó.

Kivitel: végrehajtás.

Ki van zárva: lehetetlen.

Jelentőséget kölcsönöz: jelentőséget ad, jelentőssé teszi.

Keresztül visz: végrehajt, megvalósít, elvégez.

Kézzenfekvő: nyilvánvaló, magától értetődik.

A szövetnek kimegy a színe: a színét hagyja.

Kivülről tudja a leckét: könyv nélkül, betéve tudja.

Jól megy neki: jó dolga van.

Kicsinált dolog: előre megbeszélte dolog.

Kifizeti magát: kifizetődik, haszonnal jár.

Kiismeri magát: tájékozódik, eligazodik.

Kijön a fizetésből: elég neki a fizetés, beéri vele.

Sok pénzbe jön: sok pénzbe kerül.

Körülnézi magát: körülnéz, körültekint.

Lead, leközi, lecsökkent: ad, közöl, csökkent.

Leépit: megszüntet.

Levonásba hoz: levon, leszámít.

Megválaszoltam a levelet: válaszoltam a levélre.

Meg kell hagyni: el kell ismerni.

Szerettem számára állást: szereztem neki állást.

Jól találja magát: jól érzi magát.

Gyanút táplál: gyanakszik. Reményt táplál: reménykedik.

Világosságot derít a kérdésre: megvilágítja a kérdést.

Világos lett: kivilágosodott. Sötét lett: besötétedett. Sánta lett: megsántult.

Cselhez nyúl: cselhez folyamodik. Fegyverhez nyúl: fegyvert fog.

Osztozom nézetét, felfogását: osztozom nézetében, csatlakozom nézetéhez, felfogásához.

Kezetét veszi: megkezdődik. Eredetét veszi: ered, származik. Fáradtságot vesz magának: nem sajnálja a fáradtságot. Lendületet vesz: neki-lendül.

Beszédet tart: beszédet mond.

Ugy tűnik: úgy látszik.

Túlsúlyra jut: förlülkerekedik.

Tekintettel arra: tekintve azt.

Távol áll tőlem: eszem ágában sincs, rá se gondolok.

Szönyegre hoz: szóba hoz, említést tesz.

Nagy örömet okoz: nagy örömet szerez.

Oda nyilatkozott: úgy nyilatkozott.

Valami után törekedni: valamire törekedni.

Ugy a lányok, mint a fiúk kirándultak: mind a lányok, mind a fiúk kirándultak.

Fájnak a lábai: fáj a lába.. Egyik szemére megvakult: félszemére megvakult.

Nagy boldogság van sziveinkben: nagy boldogság van szivünkben.

A csomag el lesz küldve: a csomagot elküldjük.

Apám el van utazva: apám elutazott.

Túry György egy nagy vitéz volt: Túry György nagy vitéz volt.

Jól néznénk ki: még csak ez kellene.

A tanítás tárgyát képezi: a tanítás tárgya, (alkot, tesz).

Kérem a szobába bejönni: szíveskedjék a szobába bejönni.

Leszögezi az igazságot: megállapítja az igazságot.

Elnök: elnök. Igazgató: igazgató.

Egy szép napon történt: egy alkalommal történt.

Alapot nélkülöz: nincs alapja.

A fordító visszaadja az eredetinek az értelmét: visszatükrözteti, kifejezi.

Ügyelni kell a hoz-vissz és a jön-megy használatára. Jössz hozzám? Megyek. Hozd el a könyvet! Viszem.

Nyelvünk legdrágább örökségünk, a magyar lélek megnyilatkozása, a magyarság nemzeti és kulturális egységének kifejezője: nemzeti létünk és jövőnk alapja. Éppen ezért rajta kell lennünk, »hogy az a nyelv, amelyet az új nemzedéknek átadunk, ne akármilyen szedett-vedett nyelv, hanem törőlmetszett magyarság legyen.«

IRODALOM: Balassa József: A magyar nyelv. Kelemen Béla: Jó magyarság. U.az.: Hogyan írjunk? Kis-Erős Ferenc: A magyar nyelv. Kosztolányi Dezső: A Pesti Hirlap nyelvőre.. Simonyi Zsigmond: A magyar nyelv. Szinnyei József: A magyar nyelv. Tolnai Vilmos: Magyarító szótár. — Folyóiratok: Magyar Nyelvőr; Magyarosan.

Szántó Lőrinc

Néprajz és nevelés

E cím alatt egy előadást (Néprajz és népiskola) és egy tanulmányt (Néprajz és középiskola) foglaltam össze. A kettő szorosan összefügg, egymást mintegy kiegészíti. Előadásom, amely különben tanítók előtt hangzott el, a néprajz iskolai hivatását, gyakorlati lehetőségeit vizsgálja a jelenlegi keretek között. Tanulmányom pedig a mai középiskola és a modern élet